

גוי בקידוש השם

הרב אסף מישור

המאמר מוקדש לע"נ
גיסי היקר דוד הס ז"ל
מוכשר ומחונן, אהוב על כולנו
נלב"ע י"ד מרחשון תשפ"ד
ת.נ.צ.ב.ה

ראשי פרקים:

פתיחה

סוגיית הגמרא

דעת המחייבים גוי למסור עצמו במצב של פרהסיא

דעת הפוטרים בין בפרהסיא ובין בצנעה

קידוש ה' בפני גוים

גוי בפני גוים

גוי בפני גוים

טעמים להבדל בין חיוב ישראלים לגוים בקידוש השם

פתיחה

נצטוונו בתורה: "ולא תחללו את שם קדשי ונקדשתי בתוך בני ישראל" (ויקרא כב, לב).
שתי מצוות יש בפסוק: מצוות לא תעשה שלא לחלל את השם, ומצוות עשה לקדש את השם.

הגמרא מבררת את דיני וגדרי המצוות:

1. על כל העבירות כולן יעבור ולא יהרג מלבד שלוש עבירות חמורות: עבודה זרה, גילוי עריות, שפיכות דמים.

שתי הראשונות נלמדות מפסוקים, האחרונה מסברא: "מאי חזית דדמך סומק
טפי, דילמא דמא דההוא גברא סומק טפי"

2. ישנה מחלוקת תנאים האם יש הבדל בין אם הכפיה לעבור נעשית בפרהסיא

(דהיינו בפני עשרה), או אם הכפיה נעשית בצנעה (פחות מעשרה); לדעת ר' ישמעאל, בצנעה אין חובה למסור את הנפש, משום שנאמר "בתוך בני ישראל", דהיינו עשרה. ולדעת ר' אליעזר, אפילו בצנעה חובה למסור את הנפש משום שנאמר "ואהבת את ה' אֱלֹקֶיךָ בכל נפשך" – אפילו נוטל את נפשך, ומשמע שאפילו בצנעה.

3. בשעת השמד על כל המצוות כולן ואפילו על מנהג קל שנהגו בו ישראל יהרג ולא יעבור.

4. דיון נוסף קיים בשאלה מה הדין אם כוונת האנס להנאת עצמו ולא כדי להעביר על דת, ומשמע שאם הגוי מכוון להנאת עצמו יעבור ולא יהרג.

באופן פשוט, ניתן היה להניח שחייב אדם למסור עצמו תמיד על כל עבירה ועבירה, וכי אנו יודעים מתן שכרן של מצוות ועונשן של עבירות? מנין לנו שיש הבדל ברמת החומרה של עבירה פלונית מול אלמונית? כל מצוה ומצוה נצטוינו מפי הגבורה לקיים ומכל עבירה ועבירה נצטוינו להימנע.

מסבירה הגמרא שהדברים מורכבים: מזה, נאמר 'אלה המצוות אשר יעשה אתם האדם וחי בהם' ולא שימות בהם. לפי זה, בכל מקרה יעבור ולא יהרג. אלא שמאידך נאמר 'ואהבת את ה' אלקיך בכל לבבך ובכל נפשך' – אפילו נוטל את נפשך! מכאן שיש לומר שישנן עבירות שחובה למסור את הנפש ולא לעבור ויש עבירות שיש לעבור ולא למסור, והאבחנה על מה לעבור ועל מה לא נלמדת כדרך שלמדו בגמרא.

כך סיכם את הדברים בספר החינוך²:

שנצטוינו לקדש את השם, שנאמר ונקדשתי בתוך בני ישראל, כלומר שנמסור נפשינו למות על קיום מצות הדת. וכבר ביארו זכרונם לברכה מפי הקבלה ומן הכתובים באי זה ענין ובאי זו מצוה נצטוינו בזה. ואף על פי שכתוב בתורה [דברים יח, ה] וחי בהם, דמשמע ולא שימות בהם, כבר קיבלו הם שלא נאמר מקרא זה בכל ענין ובכל עבירה, ומפי הקבלה אנו חיינן בכל דברי התורה³.

2 על דרך זו כתב גם בחידושי הר"ן, פסחים כה ע"א

3 מצוה רצו

השאלות העומדות לדיון הן מה משמעות הפסוק 'ונקדשתי בתוך בני ישראל'. האם הכוונה למי שמצווה לקדש את ה' או למי שמקדשים את ה' בפניו, או שמא גם למי שמצווה לקדש וגם למי שמקדשים בפניו?

בלשון אחרת, האם דוקא בני ישראל מצווים או שמא גם גויים מצווים על קידוש השם? אין ספק שמסירות נפש כדי שלא לעבור עבירה היא מדרגה גבוהה ביותר של אמונה. האם גוי שייך בכלל במדרגה כזו ובמושג של 'קידוש השם'?

שאלות נוספות: האם במקרה שיהודי נאנס לעבור בעברה קלה, אך ישנם במעמד העבירה עשרה גויים – האם המעמד יחשב כצנעה או כפרהסיה? ועוד, מה הדין כאשר אונסים גוי לעבור אך במעמד גויים בלבד? האם המעמד נחשב כצנעה או פרהסיה?

סוגיית הגמרא

הגמרא (עד ע"ב) הסתפקה בשאלה האם נכרי מצווה על קדושת השם.

בעו מיניה מרבי אמי: בן נח מצווה על קדושת השם או אין מצווה על קדושת השם? - אמר אביי, תא שמע: שבע מצות נצטוו בני נח. ואם איתא - תמני הויין! - אמר ליה רבא: אינהו וכל אבזרייהו.

לדעת אביי גוי אינו מצווה על קידוש השם משום שהגמרא מציינת את שבע המצוות שגוי חייב בהן וקידוש השם איננה אחת מהן. ואילו רבא סובר שגוי מצווה על קידוש השם משום ששבע מצוות בני נח אינן רק במשמעות המצומצמת של כל מצווה אלא שלכל מצווה שגוי מחויב בה יש גם פרטים, ואחד מפרטי כל מצווה הוא מסירות הנפש על קיום המצווה⁴.

וממשיכה הגמרא:

מאי הוי עלה? - אמר רב אדא בר אהבה, אמרי בי רב: כתיב לדבר הזה יסלח ה' לעבדך בבוא אדני בית רמון להשתחות שמה והוא נשען על ידי והשתחויתי, וכתיב ויאמר לו לך לשלום. ואם איתא - לא לימא ליה! - הא - בצנעה, הא - בפרהסיה.

הגמרא מביאה ראיה ממעשה בספר מלכים, שם מובא שנעמן, שר צבא מלך אשור, היה

כופר בעבודה זרה: וַיֹּאמֶר הַנְּהָ נָא יְדַעְתִּי כִּי אֵין אֱלֹהִים בְּכָל הָאָרֶץ כִּי אִם בְּיִשְׂרָאֵל⁵. והוא שואל את הנביא: אדוני מלך אשור הוא עובד ע"ז והוא מבקש ממני לבוא איתו לבית רימון, בית ע"ז, ולהשתחוות לאליל. האם אני מחויב לסרב לו, ולסכן את עצמי בכך? הנביא עונה לו: 'לך לשלום' דהיינו אינך חייב לקדש את ה' ולא להשתחוות לע"ז.

רש"י מביא את הגרסא הזו ומבאר את הראיה בכך שהנביא לא מבקר את ההשתחויה של נעמן אלא אדרבא מחזק אותה, משמע שגוי איננו מצווה על קדה"ש.

אמנם, מסיימת הגמרא שאין להוכיח ממעשה זה שהיה בצנעה ורק בצנעה אינו מוזהר, ואולי בפרהסיא אכן גוי מצווה על קידוש ה'. ואם כן בעיינתו לא נפשטה, על כל פנים לגבי פרהסיא⁶.

התוספות⁷ מקשים על גרסת רש"י, שאם כן אין הכרעה ברורה בסוגיא, והרי מלשון הגמרא 'מאי הוי עלה' משמע שהגמרא באה להכריע. לכן התוס' גרסו אחרת בגמרא: "ואם איתא - לימא ליה הא בצנעה הא בפרהסיא!" כלומר אם היה נעמן מחויב שלא להשתחוות היה הנביא צריך לפרש לו שאם מדובר בפרהסיא עליו לקדש את ה'. מכך שלא אמר לו משמע שלא היה צריך להימנע בשום מצב. ואם כן, אין גוי מחוייב בקדה"ש אפילו בפרהסיא.

כגרסת התוס' כך גם מובא בירושלמי⁸ שאינו מחלק בין צנעה לפרהסיא אלא פוסק באופן מוחלט שגוי איננו מצווה. הירושלמי מביא שני מקורות לכך: הראשון, מהפסוק 'ונקדשתי' עצמו נלמד הדין שגוי איננו מחויב בקדה"ש:

רבי אבונה בעי קומי רבי אימי עכו"ם מהו שיהו מצווין על קידוש השם? א"ל ונקדשתי בתוך בני ישראל. ישראל מצווין על קידוש השם ואין העכו"ם מצווין על קידוש השם.

כך פירש הר"ש סירליאו: "ונקדשתי בתוך בני ישראל – ואכולהו קאי, לנמסר שיהא ישראל ולעומדין שם שיהיו נמי ישראלים". כלומר, הירושלמי סובר שהמילים 'בתוך בני ישראל'

5 מלכים ב ה, טו

6 מנין לגמרא שמעמד ההשתחויה לע"ז בבית רימון היה בצנעה? רש"י באר שמכיוון שלא היו שם עשרה ישראלים, המעמד מוגדר כצנעה, משום שחובת קידוש ה' בפרהסיא היא בפני עשרה מישראל דווקא. והר"ן מחדש שלא דווקא בפני עשרה מישראל אלא אפילו בפני עשרה גויים הכופרים בע"ז הוי פרהסיא, אלא שבבית רימון לא היו כאלה. נדון במחלוקת זו להלן

7 ע ע"א ד"ה ואם

8 שביעית ד, ב

מלמדות שדווקא יהודי מצווה על קדה"ש ולא גוי, תנאי נוסף – שיהיה האונס בפרהסיא ולא בצנעה ותנאי נוסף – שהנוכחים שם יהיו ישראלים ולא גויים. לכאורה לא חובה ללמוד כך את הפסוק, אלא ניתן ללמוד שהמצוה לקדש את השם היא דווקא בפני ישראל ולא בפני גויים, אבל גם גויים מצווים על קדה"ש.

ייתכן שמשום כך הירושלמי מביא מקור נוסף ממנו נלמד שגוי לא מצווה, והוא המעשה בנעמן, ללא חילוק בין צנעה לפרהסיא:

ר' נסא בשם ר' אלעזר שמע לה מן הדא: לדבר הזה יסלח ה' לעבדך וגו' ישראל מצווין על קידוש השם ואין העכו"ם מצווין על קידוש השם.

נמצא שדעת הירושלמי ברורה – גוי אינו חייב בקדה"ש, ובמסקנת הבבלי ישנן שתי גרסאות, לפי האחת גוי אינו חייב ולפי השנייה גוי יהיה פטור בצנעה וחייב בפרהסיא. כל זה אליבא דדעת רבא, ולדעת אביי גוי אינו מצווה משום שאין מצוה זו בכלל שבע המצוות שגוי חייב בהן.

דעת המחייבים גוי למסור עצמו במצב של פרהסיא

לדעה הגורסת שגוי מחויב למסור נפש בפרהסיא אך לא בצנעה יש לדון מדוע בצנעה לא מחויב, הרי סוף סוף מדובר באותו האיסור?

הרמב"ן מבאר שאף על פי שגוי מחויב בשבע מצוות בני נח – אינו מחויב להיהרג עליהן, בין על ה'קלות' שבהן ובין על ה'חמורות'. ואמנם בפרהסיא גוי מחויב להיהרג ולא לעבור משום שבכל המצוות שגוי מחויב בהן יש מימד של קידוש ה', כדברי רבא, ולכאורה בזה נעשה דינו חמור יותר, שחייב למסור עצמו בפרהסיא על כל המצוות שלו:

אלא שגר תושב כל בצנעא אפילו בעבודה זרה וגילוי עריות יעבור ואל יהרג ולא החמירה בהם תורה יותר משאר (מצוות) שלהן שאין להם מקרא מן התורה בזה ולא כתיבי בהו קראי. אבל על קדושת השם בפרהסיא שהוא דבר הנוהג בכל המצוות – נצטוו.⁹

למדנו מדברי הרמב"ן שעבירה בפרהסיא היא בכלל 'חילול השם' ואילו עברה בצנעה אינה

בכלל 'חילול השם' ולכן אם מדובר על צנעה גוי לא מחויב במסירות נפש.

האבחנה בין צנעה לפרהסיא מעוגנת בכתוב: 'ונקדשתי בתוך בני ישראל' היינו בנוכחות אחרים. ועל כן החובה להיהרג ולא לעבור אינה אלא בפרהסיא ולא בצנעה. לפי זה גם ישראל לא מצווים על קידוש השם בצנעה. אלא שישראל מצווים גם 'ואהבת את ה'... בכל נפשך – אפילו נוטל את נפשך' ואם כן החובה גם בצנעה.

כך כתב המנחת חינוך¹⁰:

והנה מהש"ס נראה דבצנעה כו"ע מודים דל"ש הלאו דלא תחללו כי בצנעה ל"ש חילול ש"ש וגם העשה של ונקדשתי דכתיב מפורש בתוך ב"י דהיינו עשרה כמבואר שם אך הטעם (שישראל מחויב למסור נפשו אף בצנעה) כר' אליעזר ואהבת כו' בכל נפשך אפי' נוטל את נפשך... ולדידי נראה דאם הוא בצנעה ליכא מאן דפליג דלאו ח"ה הוא כיון דר"י קמפליג בין בצנעה דא"ח למסור דל"ש ולא תחללו. אם כן כולם סוברים דל"ש ולא תחללו וגם כן ונקדשתי בצנעה רק דמחויב למסור נפשו מכח העשה ואהבת. אבל קד"ה וח"ה ל"ש בצנעה כנ"ל מדברי הש"ס.

יוצא מדעת המנחת חינוך שכל זמן שהאונס בצנעה אינו בכלל חילול ה', שאין זה אלא ברבים, ורק אם נעשה בפרהסיא יש בו חילול ה'. ומכל מקום ישראל מחויב למסור עצמו אפילו בצנעה מכח מצוות 'ואהבת את ה' אלקיך... בכל נפשך".

דעת הפוסטים בין בפרהסיא ובין בצנעה

לדעת אב"י גוי אינו חייב במסירות נפש על שלוש העברות החמורות. מדוע? הלא הפטור נובע ממה שנאמר 'וחי בהם' וזה לא נאמר אלא לגבי ישראל. ומכיוון שגוי חייב בשבע מצוותיו – מנין שיש לפטור אותו?

בהסבר ענין זה נאמרו כמה תירוצים:

לדעת תוספות הרא"ש¹² (וכעין זה כתבו גם התוספות) נקודת המוצא היא שכדי להימנע

10 מצוה רצו, אות יג

11 דברים ג, ה

12 דה בן נח

מכל עבירה שהיא היה עלינו למסור את הנפש, כשם שעלינו למסור את הנפש על העבירות החמורות. אמנם, התורה סייגה ואמרה 'וחי בהם' ובכך צמצמה את החיוב רק לעבירות החמורות או בתנאים הנזכרים בגמרא. גוי, שלא נאמרו לגביו הסייגים, לכאורה אינו פטור כלל. אמנם מסברא גוי פטור, שאין להחמיר עליו כל כך, ומה שנצטווה בשבע המצוות אינו עד כדי מסירות נפש. זו לשון התוספות רא"ש:

ותימה פשיטא דחייב דהא קרא דוחי בהם בישראל כתיב ולא בגוי, ואפילו ישראל היה מחוייב למסור עצמו ואפי' בצנעה אי לאו וחי בהם, וי"ל דודאי מסברא בלא קרא אינו מחוייב למסור עצמו ולא איצטריך קרא דוחי בהם אלא כי היכי דלא נילף שאר מצות מרוצח ונערה המאורשה דאפי' בצנעה יהרג ואל יעבור.

ניתן לבאר את הסברא בכך שגויים שיכפו גוי אחר, גם אם יעבור ולא ייהרג לא יראו בכך עליונות של עמדתם על עמדת היהדות, שהרי גוי הוא שעבר, מה שאין כן יהודי שעבר, מבחינת הגויים זהו 'ניצחון' של אמונתם על אמונתנו, כביכול איננו נאמנים כל כך, חלילה.

לדעת המנחת חינוך¹³ גם גוי התמעט ממסירות נפש מכח הפסוק 'וחי בהם', ולא מסברא. ואכן לשון הפסוק היא "אשר יעשה אותם האדם וחי בהם". ישראל לא נאמר אלא 'האדם', וגוי בכלל. זו לשונו: "ולכאורה יש ליישב קושית התוס' שכתבו דוחי בהם בישראל כתיב דהא באמת מבואר בסנהדרין דאף עכו"ם העוסק בתורה כו' שנא' אשר יעשה אותם האדם וחי בהם".

בספר מרגליות הים כתב טעם נוסף:

יתכן דגם בישראל לא צריכינן קרא, דסברא היא כאמרם ביומא פה ב חלל עליו שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה, א"כ נכרי הבא לשאול אם מחוייב הוא למסור נפשו בכדי לקיים מצות קדוש השם... א"כ מסברא שלא יבטל עצמו מקיום מצות הרבה ע"י מצוה אחת¹⁴.

אחד הטעמים שאנו מצווים 'וחי בהם' ולא שימות בהם היא כדי שאמנם לא מסר את הנפש להימנע מעבירה אחת אך בזכות זה יקיים מצוות הרבה. והרי טעם זה יפה אף לגויים. בזכות שלא נהרג יקיים מצוות אחרות השייכות לגביו.

13 מצוה רצו אות א

14 עה, ב אות כט

קידוש ה' בפני גוים

בראשית עיוננו שאלנו האם משמעות הפסוק 'ונקדשתי בתוך בני ישראל' הוא דווקא בפני בני ישראל או שמא הכוונה גם בפני גויים?

השאלה מתפצלת לשתיים: האם ישראל שנאנס לעבור בפני גוים חייב למסור עצמו או שמא דווקא בפני יהודים? והאם גוי שנאנס לעבור בפני גויים חייב למסור עצמו (לדעת הסוברים שגוי חייב בקידוש השם בפרהסיא)?

ישראל בפני גוים

מובא בגמרא:

וכמה פרהסיא? - אמר רבי יעקב אמר רבי יוחנן: אין פרהסיא פחותה מעשרה בני אדם. פשיטא, ישראלים בעינן, דכתיב ונקדשתי בתוך בני ישראל. בעי רבי ירמיה: תשעה ישראל ונכרי אחד מהו? תא שמע, דתני רב ינאי אחוה דרבי חייא בר אבא: אתיא תוך תוך, כתיב הכא ונקדשתי בתוך בני ישראל וכתיב התם הבדלו מתוך העדה הזאת מה להלן עשרה וכולהו ישראל - אף כאן עשרה וכולהו ישראל.

הגמרא מכריעה באופן ברור שגדר 'פרהסיא' הוא עשרה יהודים ונלמד מגזרה שווה 'תוך תוך'. והטעם לגזרה שווה, ולא נלמד בפשטות שקידוש השם הוא דוקא לבני ישראל, כמשמעות הפסוק היא משום שסוף סוף גם אם חלק מהעשרה הם יהודים הרי התקיים כבר 'בתוך בני ישראל' והגוים משלימים ל'פרהסיא'. לכן הגמרא מדגישה שהדין נלמד מג"ש 'תוך תוך' - דוקא עשרה ישראלים.

כך כתב הערוך לנר:

פירוש דקסלקא דעתך דטעמא דעשרה בעינן משום דסברא הוא דבהני מקרי פרהסיא ואף דפשיטא ליה גם כן דישאל בעינן לגבי קדוש השם מכל מקום אפשר דכותים משלימים מנין העשרה כיון דאיכא פרהסיא ואיכא ישראל ופשיט ליה דמגזרה שווה דתוך תוך ילפינן דעשרה בעינן ולכן דוקא בעינן ישראל וזה שכתב רש"י אתיא תוך דעשרה בעינן וכולהו ישראל דזה חידש לו דמתוך ילפינן דעשרה בעינן.

כך בפשטות יש ללמוד גם מהירושלמי: כמה הם רבים, רבנן דקיסרין אמרי עשרה דכתיב

ונקדשתי בתוך בני ישראל. וכמו שפרש הרש"ס: אכולהו קאי, לנמסר שיהא ישראל ולעומדים שם שיהו נמי ישראלים.

האגרות משה¹⁵ דן בשאלה האם במקרה שחלק מהיהודים העדים לאונס הם מומרים, גם כן נחשב המעמד כ'פרהסיא' או שמא דינם כגוים לעניין זה.

הרב פיינשטיין לומד מהראיה שהובאה מהמרגלים, שהיו רשעים ואולי כמומרים באותה שעה, ובכל זאת נלמד הדין מהם לישראל, הרי שכל יהודי ואפילו מומר ייחשב למנין עשרה:

בדבר מה שכתבתי בסימן כ"ג שלומר דבר שבקדושה יש לצרף אם יש בהעשרה גם מחללי שבתות בפרהסיא ומומרים, מהא דסנהדרין דף ע"ד הוא ראייה גדולה דהא אם הילפותא ממרגלים הוא רק לענין המספר עשרה ולא לענין האיכות איך פשיט התם בעית ר' ירמיה לענין קדוש השם שדוקא כולהו ישראל ולא בט' ישראל ואחד נכרי דמה התם כולהו ישראל הא לא ילפינן משם אלא המספר ומצד הסברא היה רוצה ר' ירמיה לומר דנכרי אחד יצטרף להחשב מספר עשרה. אלא חזינן דהילפותא לענין קדוש השם הוא שיהיו גם לענין האיכות כמו התם שהיו כולם ישראלים. ואם כן יש למילף ממילא שסגי באיכות כזה כהמרגלים שאף שהיו כופרים וגריעי ממחללי שבתות אם הם עשרה מחוייב לקדש השם וליהרג אף על מצוה קלה.

אמנם בשו"ת יביע אומר סובר שאכן מומרים לא נמנים בכלל עשרה: "ואין לומר דלא חשיב פרהסיא, כיון שהשתחוו לצלם, והו"ל מומרים לע"ז שדינם כעכו"ם, זה אינו, שהרי לא עשו זאת אלא לפנים, שהיו יראים פן יהרגו, וכמ"ש במגילה (יב), ודינם כישראל לכל דבר".¹⁶ משמע שאם היו מומרים – לא היו מצטרפים לעשרה, ולהיחשב בכלל 'פרהסיא'.

גוי בפני גוים

לדעת הסוברים שגוי מצווה על קידוש השם בפרהסיא, יש לדון האם במקרה שהיו שם עשרה גוים או יהודים וגוים האם נחשב כ'פרהסיא' או שמא דווקא אם היו שם עשרה יהודים?

הגמרא הביאה ראייה לשאלת 'בן נח מצווה על קדה"ש או אין מצווה על קדה"ש' ממעשה נעמן, והשאלה האם היה נעמן מחויב שלא להשתחוות לאליל בבית רימון. שם מדובר שהיתה

15 אורח חיים חלק ב סימן יט

16 חלק ו יורה דעה סימן יג (ו)

ההשתחוויה בבית עבודה זרה ובפני גוים. בגמרא נאמר שהפטור של נעמן היה משום שמדובר היה 'בצנעה', והלא גוים רבים היו שם, אם כן אפילו גויים רבים לא נחשבים 'פרהסיא'.

האם יש הבדל בין גוים עובדי עבודה זרה לבין גוים הגונים?

מדברי רש"י עולה שאין הבדל: "נעמן בצנעה הוה ולא היו ישראל בבית רמון שהוא משתחוה לשם, וגבי קדושת השם בתוך בני ישראל כתיב, ואפילו נצטוו בני נח עליה לא נצטוו לקדשו בתוך הנכרים אלא בתוך ישראל"¹⁷. משמע שפרש את הפסוק 'בתוך בני ישראל' לגבי אלו שמצוה לקדש את השם בפניהם - בפני בני ישראל מצוה לקדש את ה' ולא בפני גוים.

אמנם הר"ן בחידושי¹⁸ הבחין ביניהם:

ואכתי איכא למידק שאם בני נח מוזהרים על קדה"ש ולמה לי ישראל? בעשרה בני נח הוא פרהסיא שלהן דלמה לא יהיה פרהסיא בבני נח כמו בבני ישראל כיון שאף הם מצווין על קדושת השם. ויש לומר דאין הכי נמי דכל דיש עשרה בני נח כופרים בעבודת־אלילים אם יעבור אפילו באונס בפניהם היינו פרהסיא שלהן ויהרג ואל יעבור אבל גבי נעמן בבית רמון כולם היו עובדים עבודת־אלילים והיינו צנעא שלא היו שם עשרה בני נח כופרים בעבודת אלילים. וזה נכון.

הר"ן מצדד בדעה שרק גוים שאינם עובדי ע"ז נחשבים כ'פרהסיא' לענין זה, כנראה משום שמגמת המצווה לקדש את השם היא כדי לחזק את האמונה בה', וזה אכן שייך במעמד גוים כשרים כשם ששייך במעמד בני ישראל.

טעמים להבדל בין חיוב ישראלים לגוים בקידוש השם

יש מקום לעמוד על הטעם הפנימי לפער בין ישראל, המצווים על קדושת השם, לבין אומות העולם שאינם מצווים על קדושת השם.

בדרשות עונג יום טוב כתב:

וזה ביאור הדבר מאי דקיימא לן דבן נח אינו מצווה על קדוש השם וישראל מצווה על קדוש השם, כיון דבבן נח אין הציווי דבוק בו רק בבחינת מלך המצווה על עבדיה,

17 עה, א.ד.ה בצנעה

18 עה, א

והעונשין אצלו כמורד במלכות, ולהכי באונס לא קפיד עליו המלך, דמאי הוי ליה למעבה. מה שאין כן בישראל שיש בזה קישור אמתי – אין אונס בו, כי מכל מקום המעשה בעצמו עשה דידיה.¹⁹

מעשה הנעשה באונס כביכול מנתק את המעשה ממי שביצע אותו, שהרי לא מרצונו עשה. לכן לא מגיע עונש למי שעשה מאונס, אך מכל מקום המעשה כבר נעשה ואין להשיב.

זה היחס כלפי אומות העולם. כלפיהם הקב"ה נחשב כמלך שיש להיזהר בכבודו ואסור שכבודו יחולל. אמנם אם אנסו את הנתין לחלל את כבוד המלך – אין קפידא על העובר.

לעומת זאת הקשר בין הקב"ה לעם ישראל הוא קשר של אב ובן. כאן המבט לא רק על העושה אלא על עצם המעשה. כביכול מחובתו של הבן – עם ישראל לדאוג שכבוד אבא לא יחולל בשום אופן והאב – הקב"ה כביכול מצפה שהבן לא יאפשר את חילול כבודו.

טעם נוסף כתב ה'עניינים למשפט': "ויש לומר הטעם שרק עמ"י הזדכך והגיע לדרגה על טבעית להתגבר על חפץ החיים מאברהם באור כשדים והעקדה שהיה תחית המתים וישראל בקריעת ים סוף שקפצו לתוכו ושעת מתן תורה שפרחה נשמתם. אבל משאר בני נח אין נדרש מהם יותר מכפי כחם הנפשי הטבעי".²⁰

מובן שהרצון לחיות הוא רצון בסיסי ביותר וזכות וחובה שעומדת לכל אדם. אצל אומות העולם זהו הערך החשוב ביותר, ועל כל פנים ערך חשוב יותר מאשר שלא לחלל את השם. זו עמדה טבעית ומוסרית.

עם ישראל התעלה מעל ערך החיים ויודע שישנו ערך חשוב יותר: קידוש השם. ערך זה נצרב בנו הן מאבותינו והן במעמדים שונים, וזיכה את כל עם ישראל לדורותיו. לכן אנהנו מחויבים בקידוש השם אפילו במסירות נפש.

אסיים בטעם נוסף והוא מצד הברית בין הקב"ה ובין בני ישראל. הקב"ה כרת ברית עם ישראל. ה'חווה' הוא שהקב"ה יהיה לנו לאלהים ואנו נהיה לו לעם, והמשמעות היא אהבה ודבקות אין סופית, כביכול, בינו לביננו וביננו לביננו. ולעתים הברית כרוכה גם במסירות נפש.

כמוכן שאצל הקב"ה מושג זה איננו שייך, אך משמעותו היא שלעולם לא יחליף אותנו

19 הובא בספר מאורות נריה, הרב משה צבי נריה, עמ' 374

באומה אחרת. וכך אנתנו ניחד את ה' ואף במסירות נפש. ברית זו נכרתה במעמד הר סיני ומחייבת אותנו לכל הדורות. וכך נאמר בספר דברים: "את ה' האמרת היום להיות לך לאלהים... וה' האמירך היום להיות לו לעם סגולה"²¹.

כך כתב הרב אליעזר מלמד²²: "אף שמצווה על כל בני האדם להאמין בה' ולא לעבוד עבודה זרה, מצוות האמונה מחייבת את ישראל יותר מאשר את שאר האומות. מפני שישראל השתתפו במעמד הר סיני, וקבלו את אמונת הייחוד ואת התורה המזהירה בחומרה להתרחק מכל שמץ עבודה זרה".

21 כו, יז-יח

22 בספר פניני הלכה 'אמונה ועבודה זרה' שעומד לראות אור